

Innspill fra TINE til grunnlag for arbeidet med dyrevelferdsmelding

Overordnet

Dyrevelferd er viktig for dyra og de som har omsorg for dem. TINE synes det er bra at alle landdyrarter og dyreholdkategorier under LMD i dyrevelferdsloven er inkludert i arbeidet med ny dyrevelferdsmelding, og vi takker for muligheten til å komme med innspill til arbeidet med grunnlaget for meldingen. TINE har mye teoretisk og praktisk kompetanse om dyrevelferd og melkeproduksjon og vi bidrar gjerne også i det videre arbeidet.

Dyr opplever god velferd når de har god helse, mestrer sine omgivelser og kan utøve naturlig atferd. Arbeid med dyrevelferd krever kunnskap, holdninger og overskudd i hverdagen. Alle som har ansvar for dyr må vite hva som er best å gjøre, og ha en indre motivasjon og overskudd til å gjennomføre det. De må ta den ekstra runden i fjøset, gjøre den ekstra investeringen og den ekstra innsatsen som kreves.

Melkebøndene i TINE kan og vil dyrevelferd. TINE bidrar aktivt for å sikre minimum, for å dokumentere status og for kontinuerlig forbedring. Vi flytter oss stadig og blir bedre og bedre. Vi sikrer minimum og forbedring gjennom årlige fysiske besøk på alle melkegårdene. Både besøk med egne rådgivere, og for storfe i tillegg gjennom deltakelse i Animalia dyrevelferdsprogram for storfe. På disse blir besetningen gjennomgått med fokus på stadig forbedring. Avvik blir registrert og fulgt opp. Manglende lukking av avvik gir i første omgang trekk i melkepris og til slutt stopp i melkehenting. TINE har utviklet en dyrevelferdsindikator for storfe. Denne bruker data fra Mimiro og gir et godt overordnet bilde på status dyrevelferd i den enkelte besetningen. Fra 01.01.2023 betaler TINE mer for melken fra gårder som dokumenterer klimagassutslipp og dyrevelferd.

Den store utfordringen fremover for mange norske melkebønder er overgangen fra bås til løsdrift. 3600 av fjøsene er fremdeles båsfjøs. Det er 11 år til 2034. TINE ønsker et levende Norge med folk og fe i hele landet. Da må vi ha melkeproduksjon i hele landet. Vi må prioritere positive virkemidler høyere og få med oss så mange som mulig, og helst alle, også etter 2034. Overgangen fra bås til løsdrift er det viktigste dyrevelferdstiltaket i norsk melkeproduksjon. Det er et allerede besluttet krav vi arbeider med å gjennomføre, og vi har fortsatt et stykke igjen. Vi må derfor sette inn mer ressurser for å sikre gjennomføring av løsdriftskravet før innføring av eventuelt nye krav. I dette må det også sikres virkemidler som gjør det økonomisk gjennomførbart å ivareta kalven, kviga og oksen bedre enn det en del nye, ombygde og eksisterende løsdriftsfjøs klarer i dag.

Ekstra innsats koster tid, krefter og penger. Melkebøndene i TINE kan og vil dyrevelferd, men vi trenger også hjelp. Vi ønsker at positive virkemidler som bidrar til både bedret

dyrevelferd og bedret produksjonsøkonomi blir satt i fokus. Hjelp oss med å løfte så mange som mulig så mye som mulig. Dersom tiltak som foreslås i meldinga innebærer store investeringer eller på andre måter har konsekvenser for økonomien på den enkelte gård, er det nødvendig med kompensasjonsordninger. Det er ikke realistisk at en, med de korte tidsfristene til nå i arbeidet med meldingen, vil ha dekkende analyser av de økonomiske konsekvensene av tiltak som foreslås. Det bør derfor være en grunnforutsetning i meldinga at slike analyser hører med når en vurderer gjennomføring av foreslåtte tiltak.

Menneskevelferd og dyrevelferd henger sammen. Studier har vist at når bonden har det bra, er det større sannsynlighet for at dyrene har det bra. Alle mennesker har behov for en balanse mellom de krav jobben stiller, og tilgjengelig støtte og opplevd kontroll over jobbsituasjonen. Opplevelsen av jobbkrav og hvilke mestringsressurser den enkelte har varierer fra individ til individ. I TINE får vi stadig flere tilbakemeldinger fra melkebønder som opplever at de sliter med å mestre de utfordringene de står overfor i jobben, eller kjenner noen som sliter. I denne sammenhengen blir særlig stor arbeidsbelastning, lite fritid, ensomhet og økonomiske bekymringer trukket fram. Jobbtrivsel, livskvalitet og stress er viktige elementer i begrepet sosial bærekraft. Stortingsmeldingen bør belyse temaet sosial bærekraft i næringa, og hvordan sosial bærekraft henger sammen med dyrevelferden. Mer kunnskap om denne sammenhengen er nødvendig for å sikre god velferd både for dyr og mennesker.

Meldingen skal utrede merkeordninger som gjør det lettere for forbrukeren å velge dyrevennlige produkter. TINE er positive til mer informasjon om produktene til forbruker. Samtidig må vi unngå at det blir mange ulike merker med ulikt innhold, da dette kan gi mer forvirring enn informasjon. I vurderingen av en eventuell merkeordning er det viktig å se på hvordan en innføring av merking vil påvirke konkurransekraften til norsk melk, og om det vil bli oppfattet slik at manglende merking innebærer dårlig dyrevelferd. TINE er opptatt av stadig forbedring og å løfte alle. Et dyrevelferdsmerke bør bidra til dette. Ved innføring av et nasjonalt merkekrav, bør det også pålegges importører å sikre en vurdering av hvorvidt importert vare oppfyller de samme kravene til råvarene som eventuelt norske varer med dyrevelferdsmerking gjør.

Stortingsmeldingen skal se på Mattilsynets kontroll og veiledningsfunksjon. I tilknytning til dette bør også veterinærdekning i hele landet beskrives. Mattilsynets aktivitet og veterinærtjenester er viktige funksjoner for norsk melkeproduksjon. Det vil være interessant å gjøre en kost/nyttevurdering av hvilken del av mattilsynets arbeid som gir best effekt for dyrevelferd, og hvorvidt bedret produksjonsøkonomi reduserer behovet for kontroll og veiledning. Dette basert på sammenhengen mellom menneskevelferd og dyrevelferd.

Oppsummert:

- Vi arbeider med stadig forbedring av dyrevelferden
- Vi må prioritere de største utfordringene først. For melk er dette overgangen til løsdrift
- Tiltak må gjennomføres gradvis og i takt med næringas økonomiske bæreevne
- Positive virkemidler har best effekt. For melk er det særlig behov for investeringsstøtte
- Produksjonsøkonomien må bedres
- Bondevelferd er viktig for dyrevelferd

Konkrete innspill til storfe og geit

I det følgende kommer vi med en kort status og vi trekker fram noen konkrete dyrevelferdsfremmende tiltak til vurdering og diskusjon. Det har vært knapt med tid fra meldinga ble varsla til fristen for denne innspillsrunden, noe som har umuliggjort en grundig analyse av de ulike mulige tiltakene. Dette bør hensyntas i arbeidet med stortingsmeldinga: Det bør ligge til grunn at en helhetlig vurdering av økonomiske, praktiske og samfunnsmessige konsekvenser av ulike tiltak, samt vurdering av hvorvidt det kan oppstå utilsikta konsekvenser og målkonflikter som f.eks. lavere selvforsyningsgrad, må utføres før tiltak evt. inkluderes i regelverk og virkemiddelapparatet ellers.

Storfe

Status

Det har skjedd store endringer innen norsk mjølkeproduksjon de siste to tiårene. Antall besetninger er mer enn halvert, mens de gjenværende besetningene har blitt både større og mer effektive. Dyrevelferden har blitt styrka i takt med strukturendringene. Mange av de tradisjonelle båsfjøsene er gjort om til løsdriftsfjøs, og mange har tatt i bruk mjølkerobot.

Oppmerksomheten på og forståelsen for dyrevelferd har økt både hos produsenter og annet personell i næringa, f.eks rådgivere og veterinærer. TINE Rådgiving har bidratt til dette blant annet gjennom 1-1 rådgiving, kurs/fagmøter og artikler i fagpressen. Fagmiljøene har utvikla seg gjennom forskning finansiert blant annet gjennom fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter og over jordbruksavtalen. Eksempler på pågående forskningsprosjekter er «WelCow» som kartlegger dyrevelferden i norske mjølkekubesetninger iht. Welfare Quality-standarden, og «SUCCEED» som undersøker løsninger for ku-kalv-samvær. TINE er faglig og økonomisk bidragsyter i begge prosjektene.

Norske mjølkekyr er blant de friskeste i verden. Sjukdommer som er vanlig forekommende i andre europeiske land er fraværende i Norge. Noen eksempler er Bovin Virusdiaré (BVD), paratuberkulose og *Mycoplasma bovis*. Dette har ikke kommet av seg selv, men gjennom bevisste valg og samarbeid mellom næring, forskning og forvaltning. Det er avgjørende at denne modellen videreføres og styrkes.

Overgang til løsdrift

Beskrivelse: Det er allerede besluttet at alle norske storfe innen 2034 skal oppstalles i løsdrift. Kravet er begrunnet ut fra dyrevelferdshensyn. Samtidig ivaretar mange dyktige og omsorgsfulle bønder dyrevelferden på en god måte i båsfjøs i dag. Som generelt tiltak er likevel overgang til løsdrift regnet som det viktigste velferdsforbedrende enkelttiltak. Det er behov for både investeringsvirkemidler og bedret lønnsomhet i norsk mjølkeproduksjon for å gjennomføre overgangen.

Forslag til løsning: Styrke investeringsvirkemidlene slik at flest mulig besetninger kan oppfylle kravet om god dyrevelferd i god tid før 2034. Nye kostbare krav bør ikke innføres før en har implementert allerede vedtatte krav.

Betydning for dyrevelferd: Stor. Dette er det viktigste dyrevelferdstiltak i norsk melkeproduksjon, og det bør gjennomføres før innføring av eventuelt nye krav.

Mykt liggeunderlag

Beskrivelse: Med dagens regelverk er det tillatt å oppstalle ungdyr og okser på fullspaltebinger med hardt underlag. Storfe ligger normalt mye, og foretrekker mykt og tørt liggeunderlag. Gode liggeplasser er med på å forebygge sår og belastningsskader.

Nye fjøs bygges i stor grad med liggeområde og mykt liggeunderlag til alle dyr.

Forslag til løsning: Det kan vurderes om framtidig regelverk kan kreve tilgang på liggeplass med mykt underlag for alle dyr. Dette vil være et tiltak som krever store investeringer for mange produsenter, og som bør gjennomføres ifm. nybygging og større ombygginger – ikke til en gitt frist slik som løsdriftskravet.

Betydning for dyrevelferd: Moderat/stor.

Økt areal

Beskrivelse: Dyretetthet har betydning for dyrevelferden på flere måter. For trange binger i forhold til dyretall kan skape trengsel og kamp om ressursene. Smittsomme sykdommer sprer seg generelt lettere og raskere når dyretettheten er høy, men miljøet i husdyrrommet ellers, som f.eks. luftkvalitet, har også stor betydning.

Evt. endringer i arealkrav må vurderes helhetlig. Arealer til f.eks. liggeplass, kalvingsbinge/omsorgsbinge og luftegård må telle med.

Dersom dyretettheten skal reduseres må arealene utvides eller dyretallet reduseres. For den enkelte bonde vil dette resultere i hhv. store kostnader ifm. utbygging eller reduksjon i inntekt. Hvordan en kan kompensere for dette må belyses.

Forslag til løsning: Arealkrav kan vurderes i framtidig regelverk. Krav om større areal per dyr vil bety redusert produksjon eller store investeringer for mange produsenter, og det bør derfor gjennomføres ifm. nybygging og større ombygginger – ikke til en gitt frist slik som løsdriftskravet.

Betydning for dyrevelferd: Moderat.

Mosjon/beite

Beskrivelse: Bruk av beite er ofte del av diskusjonen om dyrevelferd hos storfe fordi de i utgangspunktet er beitedyr. Dagens regelverk sier blant annet at «storfe skal sikres mulighet for fri bevegelse og mosjon på beite i minimum 8 uker i løpet av sommerhalvåret.», men gir unntak for ukastrede hanndyr eldre enn seks måneder.

Bruk av beite er også god ressursutnyttelse. Norge har store inn- og utmarksarealer som ikke egner seg for grashøsting, men som utgjør godt fôr for drøvtyggere på beite. Storfe på beite er med på å opprettholde det norske kulturlandskapet. I enkelte områder er likevel bruken av utmarksbeite satt under press på grunn av mange fritidsboliger i samme område.

Enkelte har tatt til orde for å utvide beitekravet til også å omfatte ukastrede hanndyr over seks måneder. Det vil gi store utfordringer med HMS for røkter og det er svært vanskelig å se for seg en løsning som ivaretar sikkerheten for folk som bor og ferdes i nærliggende områder.

Forslag til løsning: Fraråder utvidelse av beitekrav til å gjelde ukastrede hanndyr eldre enn seks måneder.

Betydning for dyrevelferd: Moderat

Miljøberikelse

Beskrivelse: Miljøberikelse kan være f.eks. kløbørster til voksne storfe eller narresmoker eller bevegelige gjenstander til kalv. Hensikten med miljøberikelse er å underbygge naturlig atferd og tilføre positive stimuli.

Sosiale interaksjoner med andre dyr er en stor og viktig del av tilværelsen. For kyr f.eks. ved brunstatferd, og hos kalver ved lek.

Kløbørster har vært vanlig i norske fjøs i lengre tid, i hovedsak i løsdriftsavdelinger for kyr.

De nevnte eksemplene på miljøberikelse er relativt enkle og rimelige tiltak.

Forslag til løsning: De over nevnte er et eksempel på tiltak som gir miljøberikelse. Noen slike tiltak kan det være fornuftig å innarbeide i regelverk, kombinert med støtteordninger til gjennomføring.

Betydning for dyrevelferd: Moderat. Miljøberikelse er ikke et tiltak som kan erstatte andre og mer grunnleggende behov, men som kan gjøre dyrevelferden litt bedre der den allerede er god.

Ku/kalv

Beskrivelse: Forbrukere er i dag svært opptatt av dyrevelferd og deriblant ku-kalv-samvær. Det finnes flere eksempler på tilfeller hvor kalven slippes sammen med mor både i bås- og løsdriftsfjøs. En nylig spørreundersøkelse, utført i regi av Ruralis, viser at over 200 norske bønder allerede har eksperimentert med egne løsninger for å ha ku og kalv sammen. Videre viser undersøkelsen at det er ca. 3 % som driver med dette i dag og inntil 15 % som ønsker å prøve ut dette.

Selv om det er påvist flere fordeler med å la ku og kalv gå sammen, oppstår det likevel en del utfordringer knyttet til bygninger, stellet av dyrene og atferd og helse hos ku og kalv. Det er også vist at stressnivået ved adskillelse øker betraktelig der ku og kalv får tid til å knytte bånd sammenlignet med dagens praksis der kalven tas vekk fra kua i løpet av det første døgnet. Eksempelvis kan det også oppstå tilfeller der kalven ikke klarer å die, at ku eller kalv ikke har interesse for hverandre, eller tilfeller med aggressive dyr som kan være en trussel for både kalv og røkter.

I dag finnes det mange forskningsprosjekter på ku-kalv-samvær og flere av prosjektene pågår enda. Derfor er det alt for tidlig å sette krav om ku-kalv-samvær for alle melkekuprodusenter. Samtidig vet vi nok om temaet til å oppmuntre produsenter som ønsker å starte med samvær. Det skal også nevnes at flere som har testet samvær mellom ku og kalv går over til en mellomting, der de lar kyr som er gode mordyr få gå i gruppe sammen med flere kalver. Dette som en alternativ samværløsning.

Forslag til løsning: Gi økonomisk støtte til forskningsprosjekter på temaet. Motivere produsenter som ønsker å drive med ku-kalv-samvær, ved eksempelvis økonomisk støtte. Et påbud om å praktisere samvær vil per i dag kunne få svært negativ effekt og vil bli oppfatta som et urealistisk og provoserende krav for mange.

Betydning for dyrevelferd: Kan ha både positiv og negativ effekt.

Transport av kalv

Beskrivelse: Transport av kalv har blitt løfta som en problemstilling i diskusjonene omkring nytt EU-regelverk. Bakgrunnen for dette er at det foregår utstrakt transport av kalv over lange avstander fra fødebesetning til oppfôringsbesetninger.

Det foregår noe transport av kalv i Norge, men det er grunn til å tro at det er mindre både i omfang og avstand enn i andre land siden det fortsatt er vanlig med kombinert mjølk- og kjøttproduksjon.

Norske mjølkebesetninger som i dag selger oksekalfene har vanligvis ikke plass til disse dyrene i eget fjøs, og de vil være avhengig av utvidelse dersom de blir pålagt å beholde kalvene lengre enn i dag. En del samdrifter og andre som driver flere gårder er avhengig av å transportere kalver mellom fjøsene sine.

Forslag til løsning: Kartlegge omfanget og vurdere behovet for tiltak og hvilke tiltak som er hensiktsmessig.

Betydning for dyrevelferd: Liten under norske forhold.

Geit

Status

Også innen geitehold er det sentralt for dyrevelferden å styrke bondevelferden, herunder bondens økonomi, sikre veterinærdekning og styrke Mattilsynets tilstedeværelse. Norsk geitehold har endra seg mye de siste tiårene. Det er i år om lag 1300 geitehold som har søkt produksjonstilskudd, og om lag 240 av disse driver geitemjølkeproduksjon. I tillegg er det godt kjent at det også holdes mange geiter som hobbydyr uten at det er søkt produksjonstilskudd. Flesteparten av dyrene er i kommersielle geitehold (mjølkegeit og enkelte ammegeitflokker), mens et stort antall geitehold har kun noen få dyr. Kunnskap og kompetanse om geitehold er en grunnleggende forutsetning for god dyrevelferd.

Etablere helsetjeneste for geit

Beskrivelse: Det gjøres mye godt arbeid i norske geiteflokker, men det mangler en koordinerende enhet slik helsetjenestene er for storfe, svin, fjørfe og sau. De eksisterende helsetjenestene koordinerer blant annet sykdomsforebyggende tiltak på tvers av aktørene i næringa og har ansvar for drift av dyrevelferdsprogrammene for storfe og svin og etter hvert sau. Kunnskap og holdninger er viktig for dyrevelferden, og helsetjenestene har en sentral rolle i dette arbeidet. Det er avgjørende for gjennomføring av framtidige dyrevelferdsfremmende tiltak hos norske geiter at det etableres en helsetjeneste for geit på linje med de andre artene.

Forslag til løsning: For å oppnå synergier med eksisterende helsetjenester foreslås en framtidig helsetjeneste lagt til Animalia. Finansieringsmodellen bør innrettes slikt at alle geitehold bidrar, og ikke bare melkegeitehold.

Betydning for dyrevelferd: Sannsynligvis stor fordi det vil gjøre det mulig å gjennomføre andre viktige tiltak.

Hindre spredning av sykdommer

Beskrivelse: God helse er viktig for velferd. I prosjektet Friskere Geiter ble den norske mjølkegeitpopulasjonen sanert for sykdommene CAE, byllesjuka og paratuberkulose. Dette har hatt og har stor betydning for dyrevelferden. Arbeidet som ble lagt ned må følges opp med systematisk overvåking for å beholde den gode situasjonen. Trusselen mot sanerte geiteflokker er først og fremst (ufrivillig) kontakt med ikke-sanerte geiteflokker. Med bakgrunn i dagens fordeling mellom ammegeit og mjølkegeit bør overvåking av ammegeitene styrkes.

Det er avgjørende at geiteiere har kunnskap om smittsomme sykdommer hos geit (og sau), samme hvor stort eller lite geitehold det er snakk om. Sauens skabbmidd er et nylig eksempel. Dette er oppgaver det ville være naturlig å legge til en helsetjeneste for geit.

Forslag til løsning: Kan koordineres av helsetjeneste for geit

Betydning for dyrevelferd: Stor.

Gode hus for geit

Beskrivelse: Gode husdyrrom er viktig for dyrevelferden i innefôringsperioden. Det må blant annet være god luftkvalitet, nok plass, god tilgang til fôr og vann. Gjeldende regelverk mangler arealkrav, og det er kjent at det er stor variasjon i dyretetthet mellom besetninger. Høg dyretetthet er negativt for dyrevelferden fordi det går ut over muligheten til å utøve naturlig atferd, det gjør at smittsomme sykdommer spres raskere og det kan gjøre det vanskeligere for lavt rangerte dyr f.eks. å slippe til ved fôrbrettet. Mange besetninger har allerede en eller annen form for miljøberikelse. Dette kan være f.eks. noe å klatre på, kløbørster, kvist e.l. å gnage på osv. Miljøberikelse er en relativt enkel måte å gi dyrene mulighet til å aktivisere seg selv og utøve naturlig atferd.

Forslag til løsning: Det kan innføres bestemmelser i framtidige holdforskrifter om arealkrav og/eller krav til miljøberikelse. Eventuelle krav må ta hensyn til f.eks. størrelsesforskjeller mellom raser og dyrenes alder. For å stimulere til at geitefjøs bygges med plass til oppfôring av alle dyr kan en f.eks. stille krav om dette ved utbetaling av støtte.

Dette vil være utfordrende for produsenter som må redusere antall dyr eller øke arealet for å innfri evt. nye krav.

Betydning for dyrevelferd: Med en relativt lang innefôrings sesong har det stor betydning å ha gode husdyrrom.